

บทที่ 9

สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชนหมู่บ้าน
ศิวนคร หมู่ที่ 8 ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ มี
วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อโครงการจัดการขยะในชุมชนศิวนคร
และศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อโครงการจัดการขยะในชุมชนศิวนคร หมู่ที่ 8
ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัย
ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR = participatory action research) เป็นกระบวนการในการแก้ไข
ปัญหาขยะ โดยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการศึกษาริบทของชุมชน เพื่อให้
ได้ข้อมูลภาพรวม (holistic) ของการศึกษาในครั้งนี้

สรุปผลการวิจัย

การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรส่งผลให้ชุมชนเมืองมีการขยายตัว เกิดปัญหา
สิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเฉพาะจากปัญหาขยะที่เพิ่มปริมาณมากขึ้น การกำจัดขยะที่ขาด
ประสิทธิภาพไม่ถูกวิธี การทิ้งขยะลงในที่สาธารณะทำให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์พาหะนำโรค และส่ง
กลิ่นเหม็น ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ชุมชนศิวนครมีทางเข้าออกชุมชน 2
ทาง โดยภายในชุมชนมีถนนแบ่งชุมชนออกเป็น 4 ซอย มีลำคลองแพรกษาซึ่งมีน้ำสีดำสกปรกอยู่
ติดกับชุมชนด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งเป็นพื้นที่ว่าง ชุมชนศิวนครมีสนามเด็กเล่นและสนามเล่น
บาสหรือเล่นบอลจำนวน 1 แห่ง การวิเคราะห์และสรุปประเด็นปัญหาพร้อมกันระหว่างผู้วิจัย และ
คณะวิจัย สามารถสรุปดังนี้

1. รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนศิวนคร ส่วนใหญ่จะทิ้งยังที่รองรับขยะของ
เทศบาล คือ ถังขยะ โดยมีส่วนน้อยที่คัดแยกเพื่อจำหน่าย ขยะส่วนใหญ่มีการรวบรวมจากบ้านเรือน
ของชุมชนสู่ถังขยะของเทศบาล และพนักงานเก็บขนจะขนไปกำจัด
2. สถานการณ์ด้านขยะ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจสถานการณ์ด้านขยะในชุมชนศิวนคร
พบว่า ชุมชนมีการทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง ไม่มีการคัดแยกขยะ ความไม่สะอาดเรียบร้อยในชุมชน

การทิ้งขยะลงท่อระบายน้ำทำให้ท่ออุดตัน การจัดการขยะที่ขาดประสิทธิภาพ เป็นต้น จึงทำให้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนศิระนครได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะ

3. สาเหตุของปัญหาขยะในชุมชน จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนการดำเนินงานโดยใช้เทคนิคเอไอซี พบว่า ปัญหาขยะที่พบในชุมชนศิระนคร คือ

3.1 ปัญหาการทิ้งขยะ ได้แก่ เวลาการเก็บขยะ และความเสียหายที่เกิดจากรถขยะ

3.2 ขยะจากรถขยะ ได้แก่ การเก็บขยะที่ขาดประสิทธิภาพส่งผลให้มีขยะตกค้าง น้ำรั่วไหลและส่งกลิ่นเหม็น

3.3 ปัญหาจากเจ้าหน้าที่ขนขยะ ได้แก่ ขาดมารยาทที่ดีในการให้บริการ และการขาดเอาใจใส่ดูแลขณะเก็บขนขยะ

3.4 ปัญหาขยะจากชุมชนศิระนคร ได้แก่ การทิ้งขยะไม่เป็นที่เส้นทาง ขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

3.5 ปัญหาจากโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ ฝุ่นละอองและน้ำเสีย

3.6 ปัญหาจากถังขยะ ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้งทำให้เกิดการกีดขวางทางจราจร

3.7 ปัญหาน้ำท่วม ได้แก่ น้ำท่วมนำพาขยะเข้าชุมชน

4. การกำหนดเป้าหมาย และ วิสัยทัศน์ พบว่า จากการระดมความคิดในการกำหนดแผนงาน เมื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาขยะในชุมชนศิระนคร ผู้วิจัยและคณะวิจัยได้กำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ ดังนี้

เป้าหมาย

“ชุมชนศิระนครจะมีระบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและถูกวิธี”

วิสัยทัศน์

“ชุมชนศิระนครมีระบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและถูกวิธี เพื่อสุขภาพของชุมชนที่ดีในวันข้างหน้าและลดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน”

5. การหาแนวทางแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยได้นำประเด็นปัญหาที่ได้ร่วมกันในที่ประชุม มาปรึกษาคณะวิจัย และเปิดโอกาสให้ชุมชนศิระนครได้เสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา ดังนี้

5.1 การแก้ไขปัญหาโดยชุมชนศิระนคร ได้แก่ การเก็บกวาดขยะและคัดแยกขยะ การแยกขยะสร้างรายได้ การทิ้งขยะให้ถูกวิธี การจัดการสิ่งกีดขวาง การใช้ฝาปิดขยะ การมีถังขยะ

5.2 การแก้ไขปัญหาโดยคณะกรรมการชุมชน ได้แก่ การจัดการขยะ ถังขยะ และการระบายน้ำ

5.3 การแก้ไขปัญหาโดยเจ้าหน้าที่หรือองค์กรภายนอกชุมชน ได้แก่ รถขยะ ขยะจากรถขยะ ถังขยะ ท่อน้ำอุดตัน สวนสาธารณะหมู่บ้าน

6. การกำหนดแผนปฏิบัติการและผู้รับผิดชอบจากการระดับความคิดเพื่อกำหนดแผนงานในการแก้ไขปัญหา โดยสรุปได้ว่าควรมีกิจกรรม “โครงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่” “โครงการน้ำชีวภาพ” และ “โครงการธนาคารขยะ” โดยจัดกิจกรรมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ เพื่อลดปริมาณขยะ และลดภาระงานของเจ้าหน้าที่เทศบาล

7. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ เป็นการจัดกิจกรรมในการอบรมให้ความรู้ และการลงมือปฏิบัติจริง ดังนี้

7.1 โครงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ โดยการช่วยกันเก็บกวาดขยะหน้าบ้านของตน และการจัดการสิ่งกีดขวาง การช่วยกันเก็บกวาดขยะบริเวณสนามเด็กเล่น และพื้นที่รกร้าง การตัดต้นไม้ และการลอกท่ออุดตัน

7.2 โครงการน้ำชีวภาพ โดยการอบรมให้ความรู้ และการสาธิตการทำน้ำชีวภาพ โดยผู้อำนวยการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลบางปูประชาชนโครงการ และสมาชิกเทศบาลตำบลบางปูที่ปรึกษาชุมชนศิระนคร

7.3 โครงการธนาคารขยะ โดยการอบรมให้ความรู้ และแสดงวิธีการจัดทำธนาคารขยะ โดยผู้อำนวยการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลบางปู และรองปลัดเทศบาลตำบลบางปู

8. ผลจากการดำเนินโครงการจากการจัดกิจกรรม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์โดยการบันทึกของผู้วิจัย ระหว่างการปฏิบัติและหลังการปฏิบัติการ ดังนี้

8.1 โครงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ พบว่า รถขยะและการจัดการขยะจากรถขยะมีการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดการขยะของชุมชนศิระนครมีการคัดแยกขยะ และดูแลความสะอาดเรียบร้อยมากขึ้น มีการมัดปากถุงขยะอย่างมิดชิด และทิ้งลงถังขยะที่มีฝาปิด มีการจัดการสิ่งกีดขวาง โดยบริเวณสนามเด็กเล่นและพื้นที่รกร้างสะอาดมากขึ้น แต่หากมีถังขยะส่วนรวมหรือถังขยะกลางจะดีกว่านี้ และควรจัดให้มีการไปดูงานยังชุมชนอื่นๆ ตลอดจนควรมีการแก้ไขฝาที่ระบายน้ำที่ชำรุด หรือที่ระบายน้ำที่มีรอยรั่ว

8.2 โครงการน้ำชีวภาพ พบว่า ชุมชนศิระนครได้มีการคัดแยกขยะเพื่อนำไปทำน้ำชีวภาพ เพื่อรดลงที่ระบายน้ำ ผสมน้ำสำหรับรดต้นไม้ เทลงท่อไม่ให้อุดตัน ภูเขาพื้น

8.3 โครงการธนาคารขยะ พบว่า สามารถคัดแยกขยะ เพื่อนำฝากธนาคารขยะหรือนำไปขายได้ โดยผลจากการสังเกต พบว่า ชุมชนศิระนครได้นำขยะให้คนเก็บขยะขาย หรือรวบรวมนำไปขายที่ธนาคารขยะ แต่ส่วนใหญ่จะนำไปขายแก่คนเก็บขยะ

9. ผลจากการทำวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนจบโครงการวิจัย ผู้วิจัยได้รับกระบวนการเรียนรู้ และการสร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคณะผู้วิจัย หลังจากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ คือ ความกระตือรือร้น กำลังใจ และความมั่นใจในศักยภาพของตัวเองที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งผู้วิจัย คณะผู้วิจัย และชุมชนศิระนคร เกิดการพัฒนาในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ด้านการจัดการขยะ โดยกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยกันทำความสะอาดบริเวณบ้าน และการคัดแยกขยะเพื่อช่วยกันทำน้ำชีวภาพ นอกจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจัยและคนในชุมชนศิระนครที่เกิดจากการอบรมให้ความรู้ การปฏิบัติการหรือการฝึกอบรมแล้ว การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีการพัฒนาในขั้นต่อไป คือ เมื่อลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนแล้ว ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึกรู้สึกดีใจ และความตระหนักต่อปัญหาขยะในชุมชนของคนภายในชุมชนศิระนครอย่างเห็นได้ชัด เกิดเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน ความสามัคคี และการกล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น มีการชักชวนให้รวมกลุ่มแสดงให้เห็นถึงการยอมรับ และความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมและเรียนรู้

10. เทคนิคที่ส่งเสริมพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชน พบว่า ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิค การให้ข้อมูลข่าวสาร การดำเนินการเชิงรุก โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสนับสนุนจากบุคคลภายนอกชุมชน โดยให้หน่วยงานภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางปู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในการดำเนินการของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสนับสนุนด้านความรู้ และข้อมูล ด้านขวัญและกำลังใจ ตลอดจนผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้อาศัยในชุมชนศิระนคร จึงสามารถสร้างความคุ้นเคย และติดต่อประสานงานได้อย่างต่อเนื่อง

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปในภาพรวมได้ดังภาคผนวกรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในหมู่บ้านศิระนคร ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในชุมชนศิระนคร หมู่ที่ 8 ตำบลท้ายบ้านใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ชุมชนศิระนครควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีจิตสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมในการจัดการจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ โดยชุมชนทุกคนควรมีโอกาสให้เข้า

มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และควรให้มีประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่อง จะสามารถส่งผลให้เกิดการสร้างกลุ่มคนที่สามารถพัฒนาการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการจัดการขยะอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. ชุมชนควรมีภาวะการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะการดำเนินการด้านการจัดการขยะที่ยังขาดความพร้อมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเข้มแข็งในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยต้องการใช้ภาครัฐเป็นส่วนสำคัญในการเป็นผู้นำในระยะแรก (ไม่ใช่การขึ้นนำ) ก่อนที่จะค่อยๆ ลดบทบาทลง เมื่อชุมชนสามารถพึ่งตนเอง หรือสามารถปฏิบัติการจัดการขยะด้วยตนเองได้

3. ควรจัดให้มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากขยะเปียกอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดปริมาณขยะเปียก โดยจัดทำน้ำชีวภาพ เพื่อประโยชน์ในด้านอื่นๆ เช่น การเกษตรกรรม จะทำให้ได้รับประโยชน์มากยิ่งขึ้น

4. ควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการจัดการขยะของชุมชน โดยการใช้สื่อเอกสาร และสื่อบุคคลให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง และครอบคลุมประชาชนทุกหลังคาเรือนภายในชุมชนศิวนคร

5. เทศบาลตำบลบางปูควรให้ความสำคัญต่อบริบทในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน จากนโยบายดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดการเปิดโอกาสและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนศิวนครในการจัดการขยะ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้วิจัยที่ใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอีกด้วย

6. ควรจัดกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญต่างๆ เช่น การจัดงานเทศกาลปีใหม่ การออกกำลังกาย การกีฬาสามัคคี เป็นต้น เพื่อนำกิจกรรมที่จัดนี้เป็นยุทธศาสตร์ในการเข้าถึงชุมชน เพื่อสร้างความไว้วางใจ เกิดความเชื่อถือของสังคมนั้นๆ จะทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นๆ ที่มีต่อการศึกษาวิจัยประสบความสำเร็จ

7. ควรมีการประชุมคณะทำงานและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อแบ่งความรับผิดชอบและซักซ้อมในขั้นตอนการเตรียมงานเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยและคณะร่วมวิจัยที่เกี่ยวข้องขาดการซักซ้อมความเข้าใจในขั้นตอนการดำเนินงาน ส่งผลให้การทำงานขาดความต่อเนื่อง ขาดข้อมูลที่ชัดเจน และผลการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีจำนวนน้อยกว่าที่กำหนด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ด้านการจัดการขยะในชุมชนศิระนคร เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ตลอดจนสามารถนำไปปรับใช้ได้ในพื้นที่อื่นต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนศิระนครได้อย่างแท้จริง
2. ควรมีการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อค้นหารูปแบบที่ทำให้การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี